

Август кеңешмесине карата

«Кыргыз адабияты»

(Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн)

2016-2017-окуу жылында “Кыргыз адабияты” предметин окутууда төмөнкү жагдайларга көңүл буруу зарыл.

2016-жыл өлкөнүн президенти тарабынан “**Тарых жана маданият жылы**” деп жарыялангандыгын эске алуу керек. Анткени адабият предмети кыргыз элинин байыртан берки тарыхын да, маданиятын да, руханиятын жана адеп-ахлагын да өз ичине камтып турат. Кыргыз адабиятын окутуу маселесине ушул контексттен карап, сабактардын планын курууда эске алуу ылайык.

Адабиятты окутуунун кайсы гана этабында болбосун, чыгарманын көркөм образын, эстетикалык сулуулугун, анын идеялык адеп-ахлактык мазмуну менен бирдикте окутуп үйрөтүүгө көңүл буруу зарыл. Көркөм чыгарманы идеялык-тематикалык планда гана талдап, көркөм формасын унутта калтыруу – адабияттын образдык спецификасын унутуу деген сөз. Адабиятты окуп жатып, жөнөкөй сөздөр менен айтканда, окуучу сөз даамын татсын, көркөм образдан рахат алсын, жазуучунун тилине тамшансын, сөз байлыгы өссүн, каармандар менен кошо толгонсун, күлсүн, ыйласын жана алар менен бирге азапка кабылсын, турмуштук татаал суроолорго жооп издесин, адабий табити тарбиялансын, эң негизгиси, руху арууланып, инсан катары өссүн, ошол өсүүдө окуган адабий чыгармасы көмөк көрсөтсүн. Бул үчүн окутуунун ийкемдүү формаларын, методдорун, каражаттарын, жаңы ыкмаларын колдонуу талап кылынат. Лекция, диспут, семинар, сабак-сахна, сабак-конференция, адабий викторина, сабак-тегерек үстөл сыяктуу жана башка салттык жана интерактивдүү формаларды, ыкма-жолдорду активдүү пайдалануу, окуучулардын өз алдынча иштешине, доклад, реферат, билдирүү, рецензия, аннотация, изложение жазышына көбүрөөк көңүл буруу жакшы натыйжаларды берет.

Адабиятты окутууда мына буларды дагы эске алуу абзел. Улуу педагог Лев Толстой минтип сүйлөп турат: “**Знания только тогда знания, когда они добываются усилиями собственной мысли, а не памятью**”. Кыргыздын элдик педагогикасы да «**Ою жоктун орду жок**», «**Өзгөнү ээрчиген өзүн унутат**» деп эскертип, ойлонбогон тууроочулукка, бир нерселерди сокур үйрөнүүчүлүккө каршы чыгып турат. Мына ушул жерден орустун атактуу сынчысы Д.И. Писаревдин төмөнкү оюн эске түшүрүүнүн зарылдыгы бар: «**Даяр ишеним деген жок, аны жакшы көргөн таанышыңдан сурап алууга жана китеп дүкөнүнөн сатып алууга**

болбойт. Ишенимди жеке акыл жүгүртүүндүн, ой толгоолорундун процесси менен, өзүндүн жеке башың, мээң менен иштеп чыгышың керек». Ал эми калк накылы мындай дейт: **«Киши акылы кишен менен тушоо, өз акылың өзүң менен тамыр».** Демек, дүйнөлүк алдыңкы акыл-ой да, элдик педагогика да бирөөдөн жасалма түрдө үйрөнгөн акыл тетирисинче, кишиге тушоо болорун, өз мээ-акылың, өз түйшүк-мээнетиң менен тапкан, өзөгүңө сиңип, боюңа тамырлаган нерсе гана сенин чындыгың, ишенимиң боло алат деп айтып турат. Бекем билим ошондо болот. Адамдын жан түйшүгү, мээ түйшүгү катышпай «өздөштүрүлгөн» билим – ал формалдуу билим. **«Бирөөлөрдүн оюн оңой кабылдаш, бирок аны өз дөөлөтүң боло албас, ич жагыңдан мотор сындуу айланып, өтө керек өз ой менен жалындаш»** деген ыр саптарында биз көңүлгө ала турган чоң педагогикалык-дидактикалык подтекст уюп жатат. Дегеле, азыркы инсанга багыттап окутуп тарбиялоо педагогикасында окуучунун билимге, чындыкка карата **жекече жолун** (собственный путь) жаратуу абдан маанилүү. Бул маселеде адабияттын ролу чоң.

Адабий-теориялык түшүнүктөр адабий билим берүүнүн маанилүү бөлүгү болуп эсептелет. Адабий-теориялык аныктамалардын конкреттүү көркөм тексттен бөлүнүп, схоластикалык түрдө үйрөнүлүшүнө жол берилбөөгө тийиш. Адабий-илимий түшүнүктөрдү кабылдоо, үйрөнүү, түшүнүк-жоболорду практикалык түрдө өздөштүрүү жөнүндөгү методикалык принцип сакталган учурда, башкача айтканда, илимий аныктамалар конкреттүү чыгарманын тажрыйбасына, образдык табиятына, жанрдык касиетине таянып үйрөнүлгөндө, адабий-теориялык түшүнүктөрдү окутууда жөнөкөйдөн татаалга, жеңилден оорго жетелеген дидактикалык эреженин талаптарын туруктуу кармаган учурда гана ийгиликтүү, жемиштүү боло тургандыгын тажрыйба ачык далилдейт. Окуучуларды теориялык түшүнүктөрдү практикада колдоно билүүгө жатыктыруу, машыктыруу дайыма көңүлдүн борборунда болуш керек. Адабиятты окутуунун натыйжасы – окуучунун рухий-адептик жана эстетикалык жактан реалдуу өнүгүшү.

2016-2017-окуу жылында кыргыз адабиятын кыргыз тилиндеги мектептерде окутуу Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлиги бекиткен, 2014-2015-жылдары басмадан чыгарылып, мектептерге таратылган «Кыргыз адабияты» (5-11-класстар) программасынын негизинде жүргүзүлөт (авторлору: С.Байгазиев, А.Муратов).

**Адабият мугалимдери август кеңешмесинде талкуулай турган
маселелердин болжолдуу тематикалары:**

1. Кыргыз адабияты – кыргыз элинин бай тарыхын чагылдырган көркөм феномен жана анын тарбиялык потенциалы.
2. Тарыхый көркөм чыгармаларды окутуу аркылуу окуучулардын тарыхый эс тутумун тарбиялоо-бүгүнкү күндүн актуалдуу муктаждыгы.
3. 1916-жылдагы Үркүн темасына арналган чыгармаларды окутуунун методикалык жолдору.
4. Окуучулардын китеп окуу маданиятын активдештирүү жана эстетикалык табитин өнүктүрүү-бүгүнкү күндүн милдети.
5. Адабият сабагынын билим берүү стандарттары, окуу программалары, окуу китептери, көркөм чыгармалар, окуу хрестоматиялары, окуу колдонмолору, электрондук окуу куралдары менен жабдылышы: абалы, милдеттери, келечеги;
6. Адабиятты окутуунун процессинде окуучулардын моралдык-этикалык жана көркөмдүк-эстетикалык компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу жолдору;
7. Чыгарманын көркөм тексттин окуп үйрөнүү – адабий билим берүүнүн негизи катары, мектеп китепканаларын программалык көркөм чыгармалар, аудиовизуалдык куралдар менен жабдуунун зарылдыгы.
8. Манас эпосун окутуу-окуучулардын мекенчилдигин, патриоттуулугун калыптандыруунун негизи.
9. Чыгарманы идеялык-тематикалык талдоону көркөмдүк-эстетикалык талдоо менен айкалыштыруу – адабият сабагынын натыйжалуулугун арттыруунун булагы;
10. Адабият сабагынын технологиясын жаңылоо – бүгүнкү адабий билим берүүнүн өктөм муктаждыгы;
11. Көркөм чыгарманы окутуу процессинде окуучунун оозеки жана жазуу кебин өстүрүүнүн жолдору;
12. Класстан тышкары окууну жана класстан тышкары иштерди уюштуруунун инновациялык технологиясы;

13. Адабият сабагында окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн камсыз кылуу – алардын адабий компетенттүүлүктөрүн камсыз кылуунун негизи.

14. Адабият сабагы-окуучулардын улуттук-этникалык иденттүүлүгүн жана интернационалдык маданиятын калыптандыруунун кубаттуу куралы.

**2016-2017-окуу жылында 5-11-класстарда «Кыргыз адабияты»
предмети боюнча төмөнкү окуу китептери пайдаланылат:**

«Биздин адабият», 5-класстар үчүн, авторлору: Артыкбаев К., Исаков Б.;(2012-жыл жана кийинки басылыштар)

«Биздин адабият», 6-класстар үчүн, авторлору: Сманбаев А., Ишекеев Н.;(2007-жыл жана кийинки басылыштар)

«Кыргыз адабияты», 7-класстар үчүн, авторлору: Алымов Б., Муратов А.;(2007-жыл жана кийинки басылыштар)

«Көркөм сөз өнөрү», 8-класстар үчүн, авторлору: Мусаев С., Исаков Б.; (2007-жыл жана кийинки басылыштар)

«Кыргыз адабияты», 9-класстар үчүн, автору: Алымов Б.; (2012-жыл жана кийинки басылыштар)

«Кыргыз адабияты», 10-класстар үчүн, авторлору: Асаналиев К., Байгазиев С., Жигитов С., Иманалиев К.; (2007-жыл жана кийинки басылыштар)

«Кыргыз адабияты», 11-класстар үчүн, авторлору: Артыкбаев К., Асаналиев К., Байгазиев С., Иманалиев К., Ишекеев Н., Муратов А. (2007-жыл жана кийинки басылыштар)

Булардын ичинен 8-класстар үчүн Б. Исаковдун окуу китебин жана С. Мусаевдин окуу китебин-экөөнү тең колдоно берүүгө болот. Кошумча маалымат иретинде айтып коё турган нерсе, Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан адабият предметинин бардык класстар үчүн окуу китептерин ачык конкурстун негизинде жаңылоо талабы коюлуп, бул багытта даярдык иштери жүрүп жатат.

Адабият сабагы үчүн 2002-жылдан баштап жарыкка чыккан “Кыргыз адабиятынын тарыхынын” 7 томдугун, “Эл адабияты” сериясынын 30 томдугун пайдаланууну сунуш кылабыз. Сагымбайдын, Саякбайдын 1970-80-жылдарда жана 2000-жылдан бери карай чыккан варианттарын окуу процессине колдонуу жемиштүү болмок. Ошондой эле, С.Байгазиевдин 2015-жылы жарык көргөн “Манас менен Каныкей мекенчилдиктин идеалы жана рухий сулуулуктун улуу өрнөгү” аттуу китеби сунушталат.

Даярдаган: проф. С. Байгазиев